

Zatočil, Leopold

Zprávy germanistické

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1952, vol. 1, iss. A1, pp. 190-194

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101611>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

germánských, italských a baltských jazycích svědčí o tom, že tyto kmeny se aktivně účastnily vytváření této jednotné hydronymie. Na základě shod v jiných slovech (na př. v názvu pro bronz se shoduje latina s germánskými jazyky, v názvu pro železo keltština s germánštinou) usuzuje na různé seskupení těchto kmenů v různých dobách. Bohužel autor neuvádí v tomto těsnějším společenství indoevropských kmenů Slovany, protože se mu dosavadní známý slovanský jazykový materiál zdá málo dostačující a málo výmluvný. (V předcházejících studiích *Alteuropäische Flußnamen*, uveřejňovaných v *Beiträge zur Namenforschung*, uvádí na př. ruský dosti hojně doložený název *Reut* z pův. *Revut*, rus. *Revúča* a slov. *Revúca* a několik jiných jmen ze slovesných základů, ze jmenných základů pak *Zeruto* z pův. *Ozeręto*, jež by se výborně shodovalo s řeckým *Acheront-*). Domníváme se přesto, že nelze Slovany z tohoto území vylučovat, právě pro velkou blízkost slovanštiny a baltštiny. Na baltském území je tvoření jmen vod *-ni-*ovým sufixem běžné.

Z toho je vidět, že tato metoda zkoumání přes některé dobré výsledky, které pro původní rozložení indoevropských kmenů poskytuje, je přece jen poněkud jednostranná. Je proto třeba přihlížet i k ostatním faktům jazykovým (na př. k veliké blízkosti baltštiny a slovanštiny, dále k tomu, že v některých jevech je slovanština bližší germánštině než baltština, na př. *gęst* proti lit. *žęsis*, ač jindy je tomu opačně) i faktům mimojazykovým, na př. ke spojení jazyka s jistou kulturou (konkrétně u Slovanů s kulturou lužickou), ač je třeba mít na paměti všechna nebezpečí, která leckdy z takového spojování mohou vzniknout. (Pokud jde o slovanost lužické kultury, podepřel ji jazykovými důvody V. Machek, *Slavia* XX, seš. 2—3, str. 200—218; rovněž sovětská prehistorie se nyní

přiklání k slavinitě lužické kultury, srov. *Tretjakov* v časopisu *Slavjane* 1952, č. 7, str. 26—32).

Přes tyto připomínky je Krahova studie cenným příspěvkem k řešení otázky původního rozšíření indoevropských kmenů.

A. Lamprecht

Zprávy germanistické. Soubor přehledných statí z oboru germánských starožitností s názvem: *Germanische Altertumskunde* (str. XII + 504 s 18 vyobrazeními a 3 mapkami) vyšel v Mnichově 1951 nákladem C. H. Becka a péčí H. Schneidra a za spolupráce H. de Boora, F. Genzmera, S. Gutenbrunera, W. v. Jennyho, H. Kuhna, W. Mohra a K. Reichardta jako „verbesserter Nachdruck der 1938 erschienenen erste Auflage“.

Fr. Ranka osvědčená knížka: *Alt-nordisches Elementarbuch. Schrifttum, Sprache, Texte mit Übersetzung und Wörterbuch* (Sammlung Götschen, Bd. 1115) byla nově vydána u Gruytera v Berlíně 1949.

Vynikajícímu překladateli Eddy a řady staroseverských skaldů F. Genzmerovi vděčíme nyní také za úplně nový a na starších překladech (Simrockové a Herrmannové) nezávislý převod starosaského *Helianda* v aliterujících verších (*Heliand und die Bruchstücke der Genesis. Aus dem Altsächsischen und Angelsächsischen übertragen*, Reclams Universal-Bibl. Nr. 3324—25a, Lipsko 1950). Od téhož odborníka pochází básnické přetlumočení staroanglického *Beowulfa* (*Beowulf und das Finnsburg-Bruchstück. Aus dem Angelsächsischen übertragen*, rovněž nákladem Ph. Reclama). Překlady Genzmerovy mají vysokou úroveň uměleckou a značnou cenu vědeckou: přimykají se k originálu velmi úzce, přitom nenásilně, znamenitě vystihují jeho smysl a přitom šetří slohově stránky a rytmu. Autor zároveň přihlíží k novým výkladům a výsledkům zkou-

mání. Poněvadž dlouhá řada opisů a výrazů (t. z. kenniny a heiti) se v přibližně stejné podobě vyskytuje jak v Eddě a Beowulfovi, tak i v starosaském Heliandu, a poněvadž existuje ještě mnoho nevyjasněných vztahů mezi všemi zde uvedenými starogermánskými památkami, přispěje jednotná překladatelská technika jistě nemálo k hlubšímu poznání společných rysů starogermánské poesie.

V Berlíně u Gruytera vyšlo letos celkem nezměněné 15. vydání nepostradatelné pomůcky: F. Kluge — A. Götze; Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (základem je 11. vydání, které vycházelo v letech 1930—1934).

Ve sbírce Altdeutsche Übungstexte, vydávané akademickou společností švýcarských germanistů (o dosavadních svazcích viz ČMF 29, 1947) vyšly dva nové sešity: Fr. Ranke vydal a doplnil výběr německých svitáníčků, sestavený původně jeho žákem † E. Schenemannem, s názvem: *Texte zur Geschichte des deutschen Tageliedes* (sv. 6, str. 63). Do sbírky, která představuje přirozeně jen nepatrnou část (celkem jen 47 čísel) materiálu k tomuto velice rozšířenému a oblíbenému druhu milostné lyriky, pojal vydavatel dvě alby provençalské, dále některé známé básně minnesängerů (mezi nimi nechybí ani píseň krále Václava: Ez taget unmázen schöne), pak anonymní básně z různých sbírek pozdního středověku až po anonymní baladické svitáníčko Vom braun Annel, jež uvádí Goethe ve svých Volkslieder (DLD 14, str. 46). Ranke výslovně podotýká, že sbírka je určena především „für motiv- und stilgeschichtliche, nicht für textkritische Übungen“. M. Szadowského výběr: *Heliand. Ausgewählte Teile* (sv. 7, str. 71) se zakládá v podstatě na Behaghelově vydání (Halle 1922) podle cod. Monacensis, avšak bez udání variant z cod. Cott. Připojený slovníček je celkem spolehlivý.

Björn Carlberg: *Subjekts-vertauschung und Objektsvertauschung im Deutschen*. Lund 1948 (str. 101). Tato zdařilá stockholmská disertace žáka prof. E. Wellandera zabývá se známým problémem záměny podmětu a předmětu v němčině (das Faß läuft — das Wasser läuft aus dem Faß; sie ringt die Wäsche aus — sie ringt das Wasser aus der Wäsche). V první, všeobecné části (13—46) podrobuje autor kritice dosavadní termíny pro tento zjev, podává dějiny problému a předeseílá několik metodických poznámek. V druhé, speciální části (47—87) se mluví o subjektu a objektu v thematické a deiktické funkci, dále o substantivech s několika významy, o neurčitém „es“, o partitivních výrazech a o falešné analogii. V závěrečných poznámkách hájí m. j. proti E. Roothovi Wellanderův názor, že ve spojení *den Berg ersteigen* může býti také vyjádřen „der Nebenbegriff eines kontinuierlichen Verlaufs“ tedy, že sloveso může býti také durativní (o takovémto imperfektivním pojetí slovesa *ersteigen* viz mou studii *Qiman in und Verwandtes* 1933, pozn. na str. 1). Svě doklady čerpal pilný autor především ze starších děl týkajících se hospodářství, lékařství a kuchařství, jakož i krásné literatury. Hojně odkazy k podobným zjevům v ostatních germánských jazycích svědčí o důkladném zvládnutí jak nepřehledného mnohdy materiálu, tak i dosud roztržitého a kriticky nikým nezpracovaného literatury předmětu.

Uppsalská disertace Nilse Kjellmanna: *Die Verballzusammensetzungen mit durch* (Lund 1945, str. 229) se zabývá pokud možno s úplným materiálem sloves prefigovaných s předponou *durch*. V první kapitole uvádí autor 22 skupin, t. j. možností užívání odlučitelné resp. neodlučitelné předpony. V druhé kapitole podává dějiny vývoje těchto významových skupin, rozlišuje adverbialní a předložkové složeniny, což dokládá také obdobnými

zjevy v gotštině a v staré němčině. V kapitole třetí, v jejímž úvodě se pojednává o různých způsobech verbálních komposit v jazycích germánských, se zkoumají simplicia a composita, a to zvláště v gotštině, sthněm. a v staré saštině. Seznam sloves všech komposit probraných a uvedených v práci je celkem úplný: v hovorovém jazyce, ale i v literárním se jich však vyskytuje mnohem více. Slovesnými vidy, jichž zkoumání vzhledem k velkému množství sloves se přece samo nabízí, se pilný autor nezabývá.

Vyšlo 10. vydání malé středohornoněmecké mluvnice: *Weinhold—Ehrismann, Kleine mittelhochdeutsche Grammatik* (Videň 1947, stran 120), o jehož révisi se zasloužila dr. Blanka Horacek.

K. Helm, který obstarává nová vydání známých učebnic Braunových, gotské a starohornoněmecké mluvnice a čítanky *Althochdeutsches Lesebuch*, pořídil stručný *Abriß der mittelhochdeutschen Grammatik* (nákl. Niemeyera v Tubinkách 1952).

Za redakce Wolfganga Stammersera začíná vycházet dílo: *Deutsche Philologie im Aufbau*. I. Bd., I. Lief., Sp. 1—192 (nákl. E. Schmidta v Berlíně—Bielefeldu—Mnichově).

Ve vydávání užitečného díla: *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon* se opět pokračuje. Poslední sešit III. svazku vyšel 1943. Nyní se ujal redakční práce medievalista K. Langosch. Zatím vyšel v Berlíně u Gruytera první sešit (Saarburg—Sytz) IV. svazku.

Ve své vzorné disertaci *Studien zu den niederdeutschen Handwerkerbezeichnungen des Mittelalters. Leder und Holzhandwerker* (Lunder germanistische Forschungen 24). Lund—Kopenhagen 1950, str. 280, pojednává M. A. Holmbergová, žákyně prof. E. Rootha, o středodolnoněmeckých označeních řemeslníků z oborů pro zpracování kůže a z oboru dřevařství jako na př. označení kože-

luha, ševce, přištipkáře, kožišníka, brašnáře, pasíře, jircháře, rukavičkáře, řemenáře a sedláře, dále pak koláře, badnáře, stolaře, tesaře, řezbáře a soustružníka, a to se stanoviska jazykového zeměpisu, aby mohlo být zjištěno rozšíření a užívání středověkých názvů a označení těchto živností na půdě dolnoněmecké. Do skupiny první spadá 122 označení, na řemeslníky z oboru druhého se vztahuje 172 jmen, z nichž 48 resp. 94 marně hledáme v středodolnoněmeckých slovnících. Vydátnými prameny byly autorce hlavně listiny a seznamy příslušníků jednotlivých cechů, dále seznamy přistěhovavých se osob a nezpracovaný materiál z četných archivů m. j. také z archivu středodolnoněmeckého slovníku v Hamburku. Bylo nutno bráti zřetel na označení, jichž se užívalo jako příjmení, na př. *Heyse dictus bödcker* atd. U každého řemesla poučuje nás autorka stručně o jeho historii, pak následuje řada synonymních označení spolu s jejich etymologií a s příbuznými paralelami v ostatních jazycích (především mhd., mnl. atd.). A teprve potom se uvádějí pod příslušným heslem doklady podle různých dialektů (na př.: *gördeler: ostfälisch . . . , elbstfälisch . . . , nordalbingisch* atd.). Na konci každé části, věnované určitému řemeslu, shrnuje autorka svá pozorování v *Dialektgeographische Zusammenfassung*. Rozdělení a umístění dokladů je znázorněno na několika mapkách. Po stránce technické byly neocenitelnou pomůckou práce M. Heyna: *Das altdeutsche Handwerk 1908* a *Fünf Bücher deutscher Hausaltertümer von den ältesten geschichtlichen Zeiten bis zum 16. Jht. 1899—1903*. Knihu, která je velmi užitečná a nabádavá, zakončuje stať *Zur Wortbildung*, abecední seznam probraných označení a obsáhlý seznam použité literatury.

Upozorňujeme na středoholandskou chrestomatii, označenou autorem výslovně jako *leerboek* a nikoli jako *leesboek*: *Middelnerlands leerboek door*

prof. Dr. A. van Loey (Antwerpen—Groningen 1947, str. 358). Kniha má dvě části. V první, nadepsané *Uit werken van letterkundige aard* (str. 1—165) jsou otištěny vhodné ukázky všech důležitých děl, jimiž se zabývají literární dějiny. Jde celkem o 20 vybraných textů v chronologickém pořadí. Vedle textů snadných (Jan van Heelu: *Slag bij Woeringen*, *Sproke van Beatrijs*) jsou tu předvedeny texty, skýtající různé problémy, na př. L. van Velthen: *Spiegel Historiae*, anebo texty vycházející z cizích, t. j. lat. nebo francouzských předloh: Ferguut, poslední kus z Geerta Groota atd. Na různé rukopisy jedné a téže památky je brán zřetel, na př. u výběru z *Tantalus' visioen*, kde vedle sebe čteme stejný začátek podle tří rukopisů, anebo stejně tak u čísla *De reis van Sinté Brandane*, kde se uvádějí verše 625—802 podle rkp. C resp. verše 608 až 765 podle rkp. H, takže tu máme názorný příklad krácení a přepracování. Filologickými problémy nabitý je také prolog k eposu Van den Vos Reynaerde (č. 12, str. 93 a n.), z něhož se kromě prologu otiskují verše 707—960 podle rkp. A resp. 693—746 podle rkp. F. V druhé části *Ambtelijke Documenten* (str. 167—345) otiskuje autor 66 kusů: jsou to listiny různého druhu, nařízení, ustanovení, kupní a nájemné smlouvy atd. z různých oblastí nizozemských v zeměpisném a chronologickém pořadí. Mezi nimi jsou z valné části původní, nevydané dosud kusy, jež autor sám z originálů opsal. Zastoupeny jsou tyto dialekty: západoflámský, zeelandský, východoflámský, brabantský, holandský, utrechtský, gelderský, overijselský, drentský, groninský (sem patří m. j. *Saksenspiegel*) a limburský. Zdá se mně, že na str. 330 jako č. 77 otištěné *Dietregelen* na jednočlívě měsíce, pocházející z dolnofranckého území, mají, jak lze soudit z četných rýmů uvnitř textu, svůj původ v některé středodolnoněmecké básni podobného obsahu. Úvodem k druhé části napsal zna-

lec starých nářečí několik poznámek o významu jazyka středověkých listin pro poznání nářečních odstinů střední nizozemštiny. Co nás nejvíce zajímá, jest jeho odsouzení normalisovaných a hyperkriticky vydaných textů, jež jsou svým původem jazykově a stylisticky velice odlišné, ale byly dříve vydávány v upravené formě za *het Middelnederlands*. Autor, který společně s H. Obreenem vydal *De oudste Middelnederlandsche oorkonden* 1934, poučuje čtenáře o způsobu psaní listin (concept, dictator, scriptor, cartularium, formularia). Každému textu předcházejí poznámky o rukopisech, vydáních, nářečí a bibliografii. Četba textů klade na studující nizozemštiny značné požadavky: autor požaduje od nich „*vlastní pliti, čich a osobní práci*“. Z toho důvodu se omezil v připojeném glosáři toliko na výrazy, s nimiž se v *Middelnederlandsch Woordenboek* (sestavili J. Verdam a Ebbinge Wubben) nesetkáváme anebo jež tam nejsou uspokojivě vysvětleny. Ze zkušenosti ví totiž, že studenti „*s krajní lenivostí a povrchností pracují a spokojují se příliš rádi se seznamem slov, otištěným v jejich knize: musí se učit pátrat a užívat slovníků*“.

Sympatická ilustrovaná kniha *Honderd jaar nederlandse philologie*. M. de Vries en zijn school (Leiden 1949, stran 238), od Gerta Karstena líčí vývoj nizozemské filologie, jejímž nejhlavnějším reprezentantem byl Matthias de Vries (1820—1892), který si svou historicko-kritickou metodou jako organizátor, lexikograf a vydavatel, zkrátka jako „*zakladatel nizozemské jazykovědy*“, získal nehybnou zásluhu. Autor prostudoval soukromou korespondenci četných filologů, uloženou na různých místech a dosud vůbec neuveřejněnou, a otiskuje úryvky z dopisů, dobrozdání a posudků, jež vrhají zajímavé světlo na leckterou osobnost, na její práci, její životní poměry a na přízeň a nepřízeň

doby. Přitom se neomezují na výroky význačných představitelů, jejichž životopisy jsou nám velice vítány, ale sám hodnotí kriticky některé práce. Dovidáme se o první schůzi germanistů ve Frankfurtu n. M. r. 1846, o přátelských stycích mezi nizozemskými a německými filology. Charakteristika J. Grimma, jeho badatelské činnosti a jeho působení na filologii nizozemskou je v zásadě správná a poučná! Velmi sympaticky se mluví o Heinrichu Hoffmannovi z Fallersleben (srov. str. 31: „*Necell jsem žádnou korespondenci v souvislosti s mým thematem, která by byla nesena tak srdečným tónem, byla tak plna vzájemné důvěry, jako je právě tato.*“). Také je zmínka o badateli frištiny Th. Siebsovi. V dalších kapitolách se dovidáme o vzniku *Woordenboek der Nederlandsche Taal* a o bojích o ustálení pravopisu (spelling De Vries en Te Winkell) až do nejnovější doby. Učitelkou a badatelskou činností De Vriesových žáků (E. Verwijs, J. Verdam, J. te Winkel, F. A. Stoett, J. W. Muller a Němec J. Franck) se zabývá kapitola pátá. O prof. Joh. Franckovi, Němci poněkud přezíraném (1854—1914), který měl nejintenzivnější vztahy k nizozemské vědě svými pracemi, praví autor toto: „*Bylo velkou tragikou jeho života, že se cítil být odstrčen tímž národem, jež přece jako Němec měl tak rád.*“ (Str. 219.) — Na str. 227 je uveden seznam snímků (podle jakého pořadí?), z nichž se některé při repro-

dukcí nepodařily (na př. str. 32 Stoett, str. 192 Siebs).

Tři práce o dějinách švédského jazyka. Zá války vydal T. Wennström velmi užitečnou malou knížku *Svenska språkets historia* (Natur och Kultur sv. 147, Stockholm 1941, str. 170), jež podává dějiny švédského jazyka od pragermánštiny až po dobu nejnovější. Pro nešvédské germanisty napsal podobnou příručku známý badatel Gustaf Bergman *A short history of the Swedish Language*, Stockholm 1947, str. 106 (šv. rukopis přeložili F. P. Magoun a H. Kōkeritz). Obě dvě knížky se velmi pěkně doplňují; Bergman klade důraz na švédské nářečí a věnuje dosti místa místním názvům a jejich tvoření. Knížka je také opatřena řadou dialektických mapek. Připojen je stručný slovníček švédských výrazů, vyskytujících se v textu. — Z dosud nedokončeného vědeckého díla, jež bude jednou z nejzákladnějších pomůcek pro studium švédštiny a jejího vývoje od doby praseverské až po dobu nejnovější, předkládá nám Elias Wessén dva svazky: *Svensk språkhistoria. I. Ljudlära och formlära* (2. vydání, Stockholm 1945, str. 153) *II. Ordbildningslära* (tamtéž 1943, str. 111). Od téhož autora máme hutný přehled vývoje všech severských jazyků s názvem *De nordiska språken* (2. vyd. Uppsala 1948).

L. Zatočil